

**Яницька Неоніла Святославівна,
Ковтун Ірина Миколаївна
майстри виробничого навчання
ДПТНЗ «Соснівський професійний ліцей»**

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБЛЕМНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ КУХАРІВ

Ефективність навчання значною мірою залежить від вибору і реалізації методів навчання. Майстер виробничого навчання повинен полегшувати навчальний процес, залучаючи до нього учнів з метою допомоги їм. У психолого-педагогічній літературі поняття «метод» трактується по-різному. Метод навчання - це спосіб досягнення певної дидактичної мети. Звичайно, важко точно визначити, які методи навчання найкраще підходять для того чи іншого уроку виробничого навчання. Багато чинників впливають на доцільність і ефективність різних методів навчання, тому при їх виборі потрібно звернути увагу на такі аспекти:

- вибирати кращі методи згідно з тими знаннями, уміннями і навичками, на які ви робите установки;
- не забувати про мету і завдання конкретного уроку;
- вносити різноманітність у навчальний процес;
- використовувати такі методи, за допомогою яких можна якнайдовше утримувати увагу учнів;
- надавати змогу кожному учню проявити себе на уроці;
- не забувати про реальні можливості учнів (працездатність, фізичний стан, підготовленість та інші) і майстра виробничого навчання .

Отже, далі ми розглянемо найпоширеніші методи навчання і, як їх можна застосовувати.

Розвиток інноваційних процесів у освіті на сучасному етапі є об'єктивною закономірністю, що зумовлюється необхідністю підвищення рівня активності та відповідальності майстра виробничого навчання за власну професійну діяльність, спрямовану на формування творчої особистості вихованця, готовності до сприйняття та активної діяльності у нових соціально-економічних

умовах. У зв'язку з цим винятково важливого значення набуває інноваційна діяльність педагога.

Інноваційна педагогічна діяльність як особливий вид творчої діяльності спрямована на оновлення системи ПО(ПТО). Вона є результатом активності людини не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у зміні його відповідно до особистих і суспільних потреб та інтересів.

Продуктами інноваційної педагогічної діяльності є нововведення, що позитивно змінюють систему освіти, визначають її розвиток і характеризуються як нові чи вдосконалені.

Педагогічна діяльність завжди орієнтується на певний зміст, тобто на знання, які слід здобути у процесі навчання, та на якості особистості, які необхідно виховати. Залежно від того, які цінності домінують при цьому, педагогічна діяльність в освітніх перетвореннях може мати формуючий (традиційний) або розвивальний (гуманістичний) характер.

Інший підхід до навчання – це проблемне навчання. Його основою є розвиток пізнавальної самостійності учнів у пошуковій, дослідницькій діяльності.

Особливість проблемного питання – це відсутність можливості дати на нього пряму однозначну відповідь. Зміст проблемного навчання складається у створенні особливих ситуацій у навчальному процесі, коли учень не може залишатись байдужим, не може орієнтуватися і на шлях рішення, зазначений тільки майстром виробничого навчання. При цьому є можливість вибрати свій, особливий шлях з ряду інших. У таких ситуаціях відбувається складна і найцінніша для розвитку особистості розумова робота: подив, здогад, зіставлення рішення й обраних шляхів, аналіз результатів і т.д. Багато чого з цього учень буває позбавлений при здійсненні покрокових запрограмованих дій. можливих шляхів, вибір рішення, залучення доказів і, далі, перевірка правильності і цінності

Проблемне навчання базується на створенні мотивації особливого виду – проблемної мотивації, тому потребує відбору адекватного змісту навчального

матеріалу, який повинен бути представлений (сконструйований) як ланцюг проблемних ситуацій.

Сутність проблемного навчання полягає у загостренні діалектичного протиріччя між тим, що знає та вміє людина (учень) і неможливістю прямого застосування цих знань чи вмінь у нестандартних або критичних ситуаціях.

Проблемна ситуація відрізняється від звичайної (традиційної навчальної) тим, що традиційна має відоме учням рішення (або варіанти рішень). При розгляді проблемної ситуації необхідно висунути ряд гіпотез її вирішення і шляхом аналізу кожної обрати оптимальний варіант стосовно конкретної ситуації.

Проблемні ситуації можуть бути різними:

- ✓ за характером невідомого,
- ✓ за цікавістю змісту,
- ✓ за рівнем проблемності .

Для успішної реалізації технології проблемного навчання необхідні наступні складові:

- наявність оптимальної системи проблемних ситуацій та засобів їх створення (усного або письмового слова, відео – або мультимедійної демонстрації, наявність конфлікту тощо);

- відбір та використання найбільш актуальних, суттєвих професійних або соціальних задач (проблем);

- урахування особливостей проблемних ситуацій у різні періоди навчання або у різних видах учнівської діяльності;

- особистий підхід та компетентність майстра виробничого навчання для активації пізнавально-творчої та пошукової діяльності учнів.

Шляхи створення проблемної ситуації різноманітні і залежать від багатьох факторів. Найчастіше застосовуються проблемні питання, ситуації, задачі, демонстраційний експеримент. Вони містять приховане протиріччя і дають можливість учням дати нетипову, неоднозначну відповідь, оскільки в їх попередньому досвіді немає готової схеми рішення даної проблеми.

Проблемне питання повинне містити пізнавальні утруднення і викликати інтерес учнів. Правильно поставлене запитання повинне сприяти появі в учнів нових додаткових запитань, при цьому мислення учнів являє собою процес суб'єктивного відкриття невідомого: від досягнутого рівня знань до наступного, який приводить до логічного розв'язання ними проблемної ситуації.

Необхідно враховувати, що проблемні питання і практичні завдання повинні викликати утруднення в учнів, але бути доступними і посильними, тому що непосильні завдання не можуть викликати інтересу до їх розв'язання.

Застосування проблемного навчання можливе на всіх етапах уроків виробничого навчання будь-якого типу.[4]

Проблемне навчання сприяє розвитку творчих сил особистості, розвиває дослідницький підхід, ініціативу в придбанні знань. Однак, цей шлях недостатньо ошадливий, він вимагає великої витрати часу в навчальному процесі. Та й не весь програмний матеріал вимагає проблемного підходу. Учням багато чого необхідно прийняти аксіоматично, без додаткових обхідних пошуків.

Для правильного формулювання проблемних питань я використовую наступні ключові слова:

- «Чим довести, що...?»
- «Яке значення буде мати...?»
- «Як переконатися, що саме цей спосіб раціональний?»
- «Які умови необхідні для здійснення...?»
- «Як необхідно змінити послідовність операцій, щоб...?»
- «Як здійснити на практиці...?»
- «Що відбудеться у випадку...?»

В процесі реалізації технології проблемного навчання найчастіше використовую наступні проблемно-розвиваючі методи.

1. Частково-пошуковий.
2. Дослідницький.
3. Евристичний.
4. Проблемна дискусія.

Частково-пошукові методи поступово долучають учнів до самостійного вирішення проблем в процесі проведення уроків виробничого навчання.

При розробці проблемних запитань або ситуації, варто пам'ятати, що відповіді та рішення на них повинні опиратися на вже сформовану базу знань учнів. Такі завдання викликають в учнів інтелектуальне утруднення і сприяють цілеспрямованій розумовій діяльності. У процесі вирішення учнями проблеми, майстер придумує всілякі «підказки» та навідні питання, підсумовує головне, стимулює розумову творчість учнів.

Методи навчального дослідження забезпечують творчість, продуктивну діяльність та формування найбільш ефективних та міцних знань. Вони передбачають самостійне формування та рішення учнями проблеми в процесі виконання творчих випереджуючих завдань, навчальної дослідницької діяльності, підготовки повідомлень, цікавинок. При цьому контроль з боку майстра виробничого навчання – мінімальний.

Евристичні методи впливають на стимулювання в учнів абстрактного мислення, фантазії, генерації ідей, творчої рефлексії тощо. При цьому звертається увага на розвиток в учнів спроможності аналізувати, прогнозувати та оцінювати явища, приймати оригінальні рішення, критично мислити.

Метод аналізу конкретних виробничих ситуацій.

Метод аналізу можна реалізувати таким чином:

- перед учнями ставиться виробнича ситуація, в якій охарактеризовано її умови;

- пропонується оцінити ситуацію, зробити її аналіз й аргументований вибір дій по її розв'язанню.

Цей метод ефективно застосовувати на вступному інструктажі.

Діяльність майстра при використанні методу аналізу конкретних виробничих ситуацій організовуємо у два етапи:

I - підготовка змісту ситуації та питань до неї;

II - організація процесу навчання з використанням даного методу.

Ситуацію представляю у формі усного опису, доповнюю кресленнями, схемами, інструкційно-технологічною документацією з навмисно внесеними в них помилками (недопрацюваннями), у виявленні, аналізі й виправленні яких буде полягати вирішення.

При розробці змісту конкретних виробничих ситуацій користуюсь наступними варіантами:

- вибір рішення щодо застосування правильних практичних дій в конкретних умовах;

- вибір правильних дій в кризовій ситуації, що утворилася через несправність інструменту, пристосувань, при порушенні технологічного процесу;

- вибір правильних дій в ситуації, що утворилася через порушення правил охорони праці чи техніки безпеки.

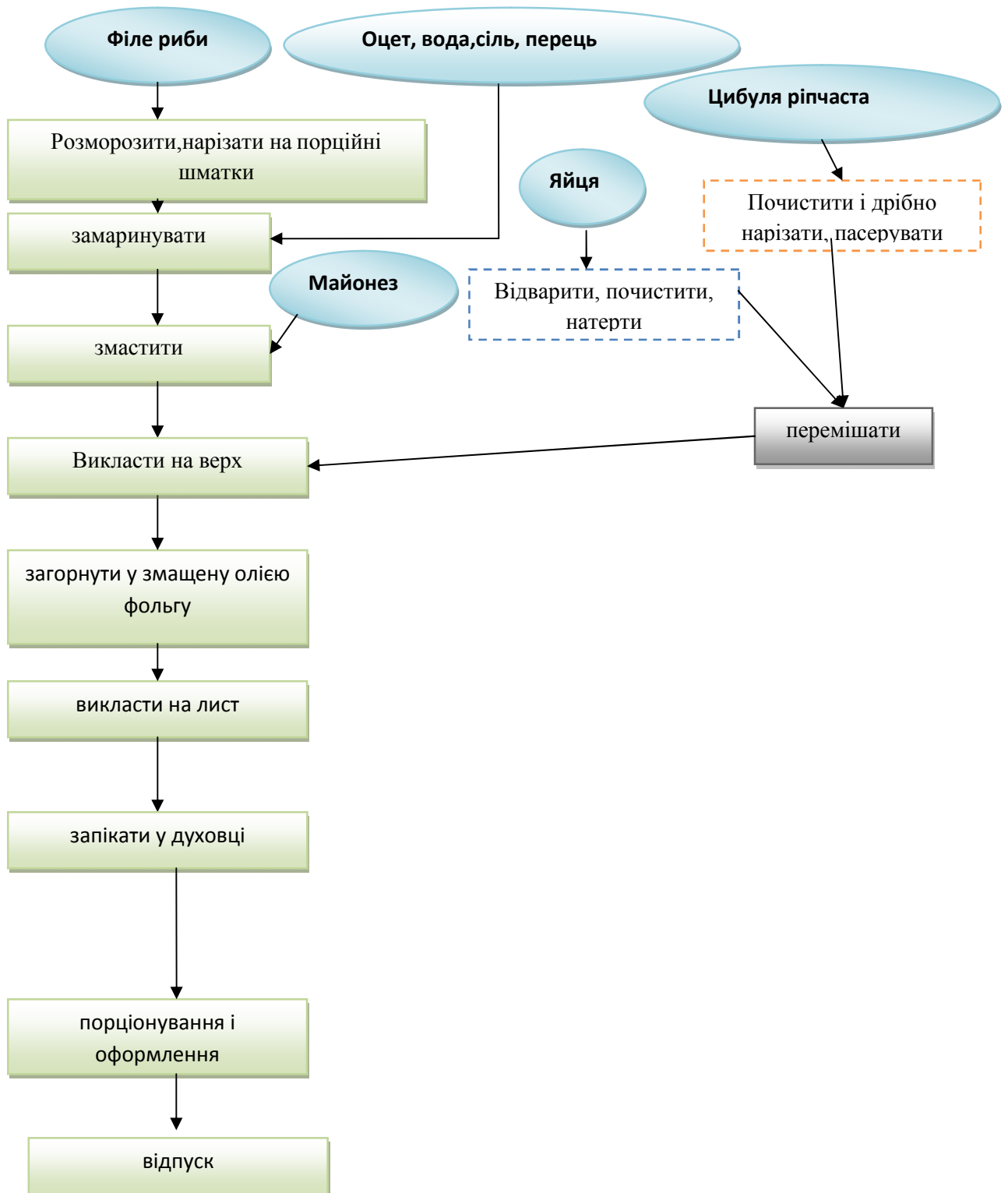
Ефективність уроку залежить від чіткого визначення дидактичних задач. При проведенні виробничого навчання - це вибір трудових прийомів та операцій, якими повинні оволодіти учні. Ефективне використання тої чи іншої організаційної форми навчання залежить від правильного вибору дидактичних засобів та методичних прийомів. Тому майстрові виробничого навчання необхідно провести аналіз наявних проблемних завдань та визначити - при вивченні яких тем вони можуть бути використані.

Підготовка майстра виробничого навчання до уроку не обмежується вибором проблемно-навчальних методів. Він повинен визначити для кожного уроку об'єм інформації, яка буде повідомлена учням. Для цього необхідно не тільки вибрати проблемний метод, але і визначити місце кожного методу в структурі уроку, а також тривалість його проведення. При цьому треба мати на увазі, що ці методи можуть бути використані на різних етапах формування в учнів вмінь та навичок .

При розкритті мети уроку, закріпленні та конкретизації професійних понять, поясненні змісту трудових прийомів і способів їх виконання, при відтворенні

учнями показаних майстром прийомів використовуємо технологічні карти та схеми, які виготовлені разом з учнями.

Технологічна схема приготування страви «Риба, запечена під майонезом»

\Технологія приготування курки, смаженої цілою тушкою

Тушку курки помити, посушити

Натерти всередині і зовні сіллю, перцем і часником

Зав'язати ніжки

Завязати крильця

Змастити сметаною

Обсмажити основним способом з усіх сторін

Запекати у сотейнику

Порціонована страва

Таким чином, система технологічних карт та схем забезпечує:

1. Підвищення якості виробничого навчання шляхом реалізації принципів доступності, естетичності, лаконічності і тим самим реалізує навчальну мету комплексно-методичного забезпечення.

2. Маючи єдиний принцип композиційності, дозволяє легко орієнтуватися учням у структурі кожної схеми та технологічної карти.

3. Завдяки продуманому використанню кольорової гами спричиняє активізацію зорової, асоціативної та інших видів пам'яті, сприяє розвитку фантазії, і тим самим реалізує розвивальну мету КМЗ.

4. Сприяє формуванню в учнів естетичних смаків, любові до обраної професії, спонукає їх до самовдосконалення.

5. Опосередковано (через кольорову гаму) впливає на покращення якості продукції.

На вступному інструктажі, коли здійснюється контроль знань учнів та закріплення цих знань, а також повідомляється додаткова інформація, доцільно використовувати елементи проблемного навчання. Так, наприклад, при актуалізації опорних знань з попередньої теми «Приготування варених яєць» можна запропонувати учням вирішити таку проблемну ситуацію:

- Чим довести, що при недотриманні температурного режиму жовток і білок будуть доведені до готовності не рівномірно?

- Що відбудеться, якщо подовжити термін варіння з 10 хвилин до 25 хв.?

Ефективність показу та пояснення прийомів вивчаємої операції, розгляду технологічних процесів виготовлення виробів підвищується, якщо майстер використовує фрагменти дослідницької роботи, що доповнюють та конкретизують цей показ робочих дій за елементами. При вивченні теми «Приготування розсипчастих каш» учням пропонується провести дослідницьку роботу, а висновки записати у відповідну таблицю. Учням видається індивідуальне завдання для проведення дослідницької роботи:

Індивідуальне завдання на проведення дослідницької роботи

Тема програми «Приготування страв з круп».

Тема уроку: «Приготування розсипчастих каш».

Необхідно приготувати гречану розсипчасту кашу з не підсмаженої та підсмаженої крупи, провести аналіз,заповнити таблицю і зробити висновок.

Не підсмажена гречана крупа					Підсмажена гречана крупа				
Консистенція	колір	аромат	смак	термін варіння	Консистенція	колір	аромат	смак	термін варіння

Вправа. Знаємо, вміємо, практикуємо (закріплення матеріалу).

Завдання. За технологічною карткою потрібно підібрати сировину, яка необхідна для приготування страви “Риба, запечена під майонезом”, а потім приготувати запропоновану страву.

Вправа. Знак якості (застосування знань і умінь).

Завдання. На основі бракеражних таблиць проведіть органолептичну оцінку якості страв: смак, запах, консистенція, зовнішній вигляд, подача. На виконання завдання вам дається - 3 хвилини.

Розв’язування проблемних ситуацій: перед учнями ставиться проблемна ситуація, яку вони мають вирішити. У цьому випадку майстер виробничого навчання спонукає їх практично підходити до ситуації або мислити з гумором.

Наприклад: тема уроку – « Приготування страв з яєць».

У меню підприємства вказана страв – яйця фаршировані. В процесі роботи виявилось,що яєць в коморі не має,а є яечний порошок.

Питання : Як вийти з цієї ситуації ?

Очікувані відповіді учнів:

1.Узгоджувати, при складанні меню, наявність сировини в коморі.

2. Використати яєчний порошок і приготувати омлет фарширований, оскільки начинка уже була приготовлена.

Розв'язання таких ситуацій або проблем спонукає учнів згадувати набуті знання з технології приготування їжі, організації виробництва продукції. А це уже пошукова діяльність, заохочення до набуття більш широкого кола теоретичних знань.

Проблемні питання, розв'язання проблемних ситуацій змушує учнів мислити, експериментувати, дискутувати між собою, шукати вирішення проблеми у літературних джерелах. Вся ця діяльність породжує зацікавленість до навчання, до обраної професії і як результат – поліпшує успішність, добре засвоюються прийоми, методи, навички виконання практичних завдань, крім цього розширюється кругозір. Проблемне навчання також не однаково ефективно в рішенні різних дидактичних задач. Наприклад, при закріпленні навчальних навичок його застосування зайве.

Таким чином, при використанні сукупності різних дидактичних методів визначальним є спрямованість навчально-пізнавальної діяльності, внесення до змісту уроків виробничого навчання завдань і ситуацій проблемного характеру, ігрових моментів, завдань пошукового характеру, стимулювання участі кожного учня у виконанні пошукових і дослідницьких робіт, а також до їх презентації, захисту.

А все це, безсумнівно, буде сприяти розвитку, формуванню і закріпленню особистісної активності учнів у навчанні та стане потужним фактором і дієвим засобом реалізації концепції безперервної освіти молоді.

Список використаних джерел

1. Янцур М.С. Практикум з теорії і методики професійного навчання: Навчальний посібник для студентів, вчителів та майстрів виробничого навчання. – Рівне: РДГУ, 2000р. – с.161 .
2. Антонець Л.І. та ін. Лабораторний практикум з предмета» Технологія приготування їжі». - Київ Факт,-2003р.,с.88.
3. Білоусова С.Н.Організація виробництва на ПГХ. Навчальний посібник. – Ростов-на-Дону: Фенікс-, 2000р.,-с125.
4. Гольдин И.П. Проблемное обучение в ПТУ. – М.: Вища школа, 1979.
5. Верченко Н.В. Методика організації та проведення професійно спрямованого проблемного уроку: Методичні рекомендації.-Донецьк:АПНУ ДПДО ІПП, 2006.
6. Молчанов В.М. Способи активізації пізнавальної діяльності учнів ПТНЗ. Навчально-методичний посібник. - Донецьк: АПНУ ДПДО ІПП, 2006